

Devadesáté výročí založení České zoologické společnosti

Česká zoologická společnost byla založena 7. března 1927 jako Československá zoologická společnost. Podmínky k jejímu vzniku společně položili vysokoškolští profesori František Vejdovský, Jaromír Wenig, Karel Šulc a Jan Zavřel. Předsedou prvního osmnáctičlenného výboru byl zvolen prof. František Vejdovský (obr. 1). Účelem Společnosti bylo pěstovat všechny obory zoologie, pořádat přednášky, kurzy, exkurze a sjezdy, vydávat odborné publikace, periodické i neperiodické.

Československá zoologická společnost patří k několika nejstarším vědeckým společnostem zaměřeným na živou přírodu, které byly ustaveny na území Československé republiky v prvních letech její existence. Dvě nejstarší vědecké společnosti vznikly ještě na území tehdejšího Rakousko-Uherska: Česká společnost entomologická v r. 1904 (viz Živa 2014, 5: CV–CVI) a Česká botanická společnost v r. 1912 (Živa 2012, 4: 150–154). Ve 20. letech pak byly založeny čtyři další vědecké společnosti – Československá biologická společnost (1922), Československá společnost ornitologická (1926), Československá zoologická společnost (1927) a Československá společnost mikrobiologická (1928).

Historie Společnosti

Devadesát let trvání Československé a České zoologické společnosti je dlouhé období, které lze rozdělit na 6 časových etap odpovídajících dějinným zvrátům, kterými si naše země prošla.

První etapa zahrnuje 12leté období od založení Společnosti až do r. 1938. Je to doba jejího budování, charakterizovaná častým setkáváním členů na schůzích, přednáškách a exkurzích i organizačním úsilím při rozvoji Společnosti. Úřadujícím předsedou byl prof. Jaromír Wenig. Na

1

začátku tohoto období měla Společnost 60 a na konci již 97 členů. V té době vyšly první svazky nově založeného časopisu Věstník Československé zoologické společnosti, které redigoval Jaroslav Štorkán. Počáteční období ukončila okupace Československa vojsky nacistického Německa v březnu 1939.

Druhá etapa zahrnuje léta 1939–45, kdy činnost tehdy České zoologické společnosti byla utlumena v důsledku tragických událostí na začátku druhé světové války. Po atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942 v Praze byli v období stanného práva dva zoologové a členové České zoologické společnosti Jaromír Šámal a Jaroslav Štorkán zatčeni a popraveni. Další tři členové, Jiří Baum, Vladimír Bergauer a Zdenko Stach, se zapojili do odboje proti okupantům, byli

zatčeni a zahynuli v koncentračních táborech. Společnosti v tomto náročném období předsedal prof. Julius Komárek. Vyšlo dva ročníky Věstníku České zoologické společnosti, z nichž jeden redigoval Jaroslav Štorkán, druhý Otto Jírovec.

Třetí etapa představuje další sedmileté období (1945–52). Po skončení druhé světové války se sídlem Společnosti stala Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2, Viničná ulice číslo 7 (obr. 2). Došlo k znovuvybudování Československé zoologické společnosti díky organizačnímu úsilí několika zbylých členů předválečného výboru. Předsedou zůstal i nadále prof. Julius Komárek (obr. 3). Zájem o členství v obnovované společnosti postupně narůstal a v r. 1948 bylo registrováno již 131 členů. Vyšlo 7 ročníků časopisu Věstník Československé zoologické společnosti, který řídil Otto Jírovec jako vedoucí redaktor. Začala intenzivní výměna Věstníku za časopisy se zoologickou tematikou vydávané zahraničními institucemi, a tím i možnost budovat knihovnu Společnosti. Toto období končí v r. 1952, kdy byla Československá zoologická společnost s ostatními vědeckými společnostmi přičleněna k právě vznikající Československé akademii věd.

Za čtvrtou etapu lze označit poměrně dlouhé období 40 let, tedy roky 1952–92. Společnost se organizačně rozrůstala, v několika městech byly ustaveny pobočky, založeny odborné sekce. Počet členů dále stoupal – v r. 1990 je jich registrováno nejvíce, a to 570. Na předsednickém postu se po smrti J. Komárka (v únoru 1955) vystřídal 6 zoologů: Otto Jírovec, Emanuel Baroš, Jaroslav Kramář, Walter Černý, Josef Kratochvíl a Čestmír Folk. Společnost v průběhu této etapy uveřejnila 40 ročníků Věstníku. Vedoucími redaktory časopisu byli Miroslav Kunst (1973–87), Jan Buchar (1988–89) a od r. 1990 Karel Hůrka. Knihovna Společnosti se rozrostla nejen o mnoho svazků zahraničních časopisů, které přicházely z různých institucí a knihoven, ale navázala i nové kontakty se zahraničními institucemi a výrazně rozšířila výměnu periodik. Také se konalo 6 celostátních sjezdů Společnosti.

Pátá etapa zahrnuje krátké období let 1993–97, kdy Společnost oslavila 70. výročí od založení. V r. 1993 se po rozdělení Československa na dva samostatné státy také původní Československá zoologická společnost rozdělila – na Českou zoologickou společnost a Slovenskou zoologickou společnost. V souvislosti s tím výrazně klesl počet členů a na konci r. 1997 jich je v seznamu České zoologické společnosti uvedeno jen 323. Jako předseda působil Ivan Heráň. Vyšlo pět ročníků časopisu Společnosti, pod novým jménem Acta Societatis Zoologicae Bohemicae. V r. 1997

2

1 František Vejdovský (1849–1939), zakladatel a čestný předseda Československé zoologické společnosti. Foto z Věstníku Československé zoologické společnosti (1934, 1)

2 Sídlo České zoologické společnosti v budově Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze 2, Viničné ulici číslo 7, kde se i dnes nachází sekretariát a knihovna. Foto M. Kaftan

se konal 9. sjezd českých zoologů v Českých Budějovicích.

Posledních 20 let (1997–2017) spadá do 6. etapy. Pokračoval postupný úbytek počtu členů, ale aktivity Společnosti zůstaly zachovány. Předsedou byl v r. 1997 zvolen Václav Pižl, který tuto funkci vykonává dodnes. V letech 1997–2017 vydala Česká zoologická společnost 20 svazků mezinárodního vědeckého časopisu *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae* pod vedením Karla Hůrky, po jeho smrti v r. 2004 se stal hlavním redaktorem časopisu David Král. Vyšlo 20 čísel Informačního zpravodaje České zoologické společnosti, který zpracovává autorka tohoto článku Marcela Skuhřavá ve spolupráci s členy výboru i členy Společnosti. Knihovna se rozrostla o další svazky zahraničních časopisů, získané na základě výměny se zahraničními institucemi. Členové se podíleli na organizaci několika mezinárodních kongresů, konferencí, symposií a workshopů, které se konaly v České republice, na organizaci i přednáškách 10 středoevropských konferencí (workshopů) s tematikou půdní zoologie a na organizaci i přednáškách ichtyologických konferencí. Společnost se podílí na organizačním zajištění zoologických konferencí, které se od r. 1994 nazývají Zoologické dny.

V r. 2015 byly přijaty nové stanovy Společnosti a 11. května 2016 byla zapsána jako spolek do spolkového rejstříku u Městského soudu v Praze.

Činnost Společnosti

Připomeňme ještě jednou, že během 90letého trvání Společnosti změnila několikrát jméno v souvislosti s historií země: v letech 1927–39 Československá zoologická společnost, 1939–45 Česká zoologická spo-

lečnost, 1945–52 Československá zoologická společnost, 1952–92 Československá zoologická společnost při ČSAV, od r. 1992 dosud Česká zoologická společnost.

V letech 1927–2017 se v jejím vedení vystříдалo 11 předsedů – František Vejdovský (1927–39), Jaromír Wenig (1928–33), Julius Komárek (1934–55, na obr. 3 vlevo), Otto Jírovec (1955–59, viz obr. 3 vpravo), Emanuel Bartoš (1959–63), Jaroslav Kramář (1963–66), Walter Černý (1966–72), Josef Kratochvíl (1972–90), Čestmír Folk (1990 až 1993), Ivan Heráň (1993–97) a Václav Pižl (od r. 1997 dosud). Činnost v letech 1927–2017 řídilo 27 výborů, v nichž se ve funkcích vystříдалo 126 členů, zvolených na valných hromadách konaných jednou za tři nebo čtyři roky. Hospodaření Společnosti bylo pravidelně kontrolováno dvou- nebo tříčlennou revizní komisí, do níž bylo postupně zvoleno 21 členů. V r. 1927 se přihlásilo 60 předních českých, slovenských a několik německých zoologů, v r. 1934 je v seznamu členů uvedeno 100, v r. 1948 pak 131 a v r. 1990 dokonce 570 zoologů. V r. 1997 seznam čítal 323 jmen, v r. 2006 pak 271 a v r. 2016 byl počet členů 217.

V průběhu 90 let trvání Československé a České zoologické společnosti bylo uděleno čestné členství za vynikající zásluhy o rozvoj zoologie nebo za činnost pro Společnost celkem 46 zoologům, z toho 36 domácím a 10 zahraničním. Seznam čestných členů Společnosti je uveden v tohoto článku na webovém stránce Živy.

Členové se pravidelně setkávali na schůzích v pobočkách nebo v odborných sekcích. V letech 1956–90 byly založeny čtyři pobočky (zakladatele uvádíme v závorce). V r. 1956 brněnská pobočka (Sergej Hrabě), 1979 pražská (I. Heráň), 1985 jihočeská v Českých Budějovicích (Dobroslav Boháč)

3 Julius Komárek (vlevo), zoolog a entomolog, předseda Československé zoologické společnosti v letech 1934–55 (foto z archivu V. Skuhřavého), a Otto Jírovec, parazitolog, předseda Společnosti v letech 1955–59 (foto z archivu J. Zejdy)

4 Bohumír Rosický přednesl hlavní referát na páté celostátní konferenci československých zoologů v Brně v r. 1976; vpravo vpředu Zdeněk Veselovský, za ním Josef Kratochvíl. Z archivu E. Opatrného

5 Josef Kratochvíl, předseda Československé zoologické společnosti v letech 1972–90, na schůzi výboru v říjnu 1975 v Praze. Zleva: Jan Buchar, Ivo Hodek, Františka Lelláková, František Sládeček, Jan Zejda a Ivan Heráň. Z archivu České zoologické společnosti

6 Zoologické dny v Brně v r. 1987 se konaly v zasedací síni Ústavu pro výzkum obratlovců Československé akademie věd. Zleva: Jan Kouřil, Milan Peňáz, Edmund Sedlák, Oldřich Štěrba; před nimi Jitka Pellantová a Zdeněk Hubálek. Z archivu České zoologické společnosti

7 Na Zoologických dnech v únoru 2006, konaných také v Brně, byly předneseny zdravotní informace u příležitosti 80. narozenin vynikajícího zoologa Jaroslava Pelikána, kterého doprovázela jeho manželka Marie. Snímek z archivu Ústavu biologie obratlovců AV ČR

8 Ichtyologové při odlovu vzorků rybí fauny v řece Laborec u obce Kochanovce u Humenného na východním Slovensku v srpnu 2007, s účastí členů Společnosti. Zleva: Jaroslav Černý, Pavel Moravec, Miroslav Švátora, Monika Štamberková a Martin Volf. Foto M. Kaftan

a v r. 1990 severomoravská v Ostravě (Vítězslav Bičík). V období let 1964–90 bylo založeno postupně 12 odborných sekcí: v r. 1964 sekce protozoologická (O. Jírovec), 1967 ichtyologická (Ota Oliva, Evžen Balon a Juraj Holčík), 1968 ornitologická (Karel Hudec) a teriologická (J. Kratochvíl), 1973 herpetologická (Evžen Opatrný) a evvertebratologická (Jaromír Vojtek), 1974 sekce zoologických zahrad a muzeí (Zdeněk Veselovský), 1976 sekce ekologická (Jaroslav Pelikán), 1979 etologická (Jiří Gaisler), 1981 sekce ochrany fauny (Lubomír Brtek), 1984 půdní zoologie (Josef Rusek) a 1990 sekce pedagogická (Miroslav Papáček). Některé se v průběhu let osamostatnily a utvořily samostatné společnosti, např. sekce etologická a sekce herpetologická, jiné naopak ukončily činnost a zanikly. V současné době aktivně pracují dvě – sekce půdní zoologie a sekce rybářská a ichtyologická.

V letech 1951–97 Společnost uspořádala 9 sjezdů: první se konal v r. 1951 v Opavě, poté v Brně (1965), Popradu (1970), Českých Budějovicích (1973), opět v Brně (1976), v Bratislavě (1981), Ústí nad Labem (1986), v r. 1991 znovu v Brně a po-

slední, devátý sjezd, r. 1997 v Českých Budějovicích. Navíc se členové Československé zoologické společnosti podíleli na organizačním zajištění čtyř mezinárodních kongresů a jednoho mezinárodního symposia se zoologickou tematikou, které se konaly na území našeho státu.

V letech 1969–97 se uskutečnilo 25 konferencí odborných sekcí, a to většinou v Brně. Již je zmíněno výše, že od r. 1998 jsou nazývány Zoologické dny. V letech 1998–2017 se konalo 18 konferencí, z toho 13 v Brně, dvě v Českých Budějovicích, po jedné v Praze, Olomouci a v Ostravě. Počet účastníků na konferencích se postupně zvyšoval – od počátečních 79 v r. 1998 až na rekordní počet 518 účastníků v Brně v r. 2017. Na mnohaoborových Zoologických dnech bylo předneseno v letech 1998 až 2017 celkem 2 088 přednášek a prezentováno 2 263 posterů (viz také průběžné zprávy ze Zoodnů v Živě, např. 2017, 2: XXXV).

Od r. 1934 Společnost vydává časopis *Věstník Československé zoologické společnosti*, jehož název se v r. 1990 změnil na *Acta Societatis Zoologicae Bohemoslovacae* a v r. 1992 na *Acta Societatis Zoo-*

logicae Bohemicae. Články byly zpočátku zveřejňovány v češtině, od r. 1990 jsou příspěvky většinou v angličtině nebo v některém z kongresových jazyků. V letech 1934–2016 vyšlo 80 ročníků časopisu, z toho mezi lety 1997–2016 jde o 20 ročníků, v nichž bylo na 6 909 stranách uvedeno 433 původních vědeckých prací 806 domácích i zahraničních zoologů.

Od r. 1934 do současnosti (2017) se ve funkci vedoucího redaktora časopisu vystřídal 6 zoologů, některé jsme již zmínili výše (J. Štorkán, O. Jírovec, M. Kunst, J. Buchar, K. Hůrka a D. Král). V redakčních radách působilo mnoho vynikajících zoologů různého zaměření, kteří dbali o vysokou odbornou úroveň nabídnutých příspěvků.

Časopis je v současné době vyměňován se 160 zahraničními partnerskými organizacemi. Z publikací získávaných výměnou byla postupně vybudována knihovna, v současné době (2017) zahrnuje 907 titulů převážně zahraničních periodik z 69 států celého světa, celkem 21 250 svazků. Funkci knihovníka od r. 1948 zastávalo 10 zoologů: M. Kunst, Vladimír Landa, Václav Skuhřavý, O. Oliva, Jiří Zahradník, Ivo Hodek, K. Hůrka, K. Weidinger, Pavel Munclinger a Vladimír Vohralík. Nejdéle v této funkci setrvali I. Hodek a V. Vohralík.

Od r. 1971 Společnost vydává nepravidelně publikaci *Zprávy Československé zoologické společnosti*, v níž jsou zpravidla uveřejňovány referáty a rezoluce ze sjezdů, a od r. 1992 *Informační zpravodaj České zoologické společnosti*, jednou nebo dvakrát ročně, o aktuální činnosti. V r. 1999 byly založeny první webové stránky České zoologické společnosti, které navrhl a pravidelně doplňoval Josef Chalupský, v únoru 2011 byly zpřístupněny nové a rozšířené stránky (www.zoospol.cz) navržené M. Skuhřavou, které v r. 2013 získaly ocenění od Národní knihovny v Praze.

Archiv České zoologické společnosti byl vybudován v r. 1997 z dokumentů, které se tehdy podařilo najít, a je uložen v jejím sídle, v suterénu budovy Přírodovědecké fakulty UK. Skládá se ze dvou částí – z archivu dokumentů a fotografií. Všechny dokumenty o činnosti společnosti byly utříděny, označeny a založeny do svazků podle let.

Při příležitosti 90. výročí založení přejeme naší Společnosti, aby úspěšně pokračovala v naplňování poslání ve všech svých činnostech, aby nadále podporovala rozvoj zoologie a šíření poznatků a podněcovala vědeckou, výzkumnou a popularizační činnost svých členů nejen v České republice, ale i v mezinárodním měřítku, a podporovala své členy, aby se podíleli na výzkumech v různých odvětvích zoologie a výsledky uveřejňovali v časopise *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae*.

Více se o historii, činnosti a všech aktivitách Československé a České zoologické společnosti dočtete v bohatě ilustrované publikaci *Česká zoologická společnost, 90. výročí založení*, kterou výbor Společnosti vydává jako zvláštní přílohu *Acta Societatis Zoologicae Bohemicae*. Publikaci je možné zakoupit v sekretariátu České zoologické společnosti na pražské adrese Viničná 7.

